

- [2] www.komorabih.ba “Nacrt Strategije rasta izvoza BiH od 2012. do 2015. godine”,
(Izvozno vijeće BiH, novembar/studenj 2011. godine)
[3] Vidjeti detaljnije brošuru: “Evropski građevinski sektor – globalni partner”
(<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/15866/attachments/1/translations>)
[4] Vidjeti detaljnije: https://ec.europa.eu/growth/sectors/construction_en
[5] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0433>
[6] Vidjeti detaljnije: https://ec.europa.eu/growth/sectors/construction/eurocodes_en

SISTEM PREKRŠAJNIH SANKCIJA U REPUBLICI SRBIJI

Akademik prof. dr Miodrag N. Simović

sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta u Banjoj Luci,
dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, inostrani član Ruske akademije
prirodnih nauka i redovni član Evropske akademije nauka i umjetnosti

Prof. dr Dragan Jovašević

redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu

Sažetak: Prekršajne sankcije se javljaju kao prinudne mjere koje primjenjuje država kao predstavnik društva prema učiniocu prekršaja i predstavljaju reakciju protiv učinioca zbog izvršenja prekršaja kojim se nanosi šteta društvu, odnosno pojedincima ili pravnim licima. Takva reakcija ima za cilj da spriječi učinioca da ubuduće nastavi sa vršenjem prekršaja, kao i da utiče na druge potencijalne učinioce da se uzdržavaju od vršenja takvih akata. Iako se vršenjem prekršaja povređuje ili ugrožava javni poredak utvrđen propisima, ipak primjena sankcija ne zavisi od volje oštećenih pojedinaca. U radu se analizira sistem sankcija koje nadležni sudovi izriču fizičkim i pravnim licima kao učiniocima prekršaja. Predmet pažnje autora su način, uslovi, vreme trajanja i cilj svake od propisanih sankcija u pravu Republike Srbije.

Ključne riječi: prekršaj, učinilac, sud, sankcija, izricanje.

SYSTEM OF DELICT SANCTIONS IN REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: Delict sanctions come up as coercive measurements that state as the representative of society applies toward a perpetrator of a delict and represent reaction against a perpetrator for the commission of delicts that are harmful for society, and for individuals or legal persons. The aim of such a reaction is to prevent a perpetrator to continue with delicts in future, as well as affecting other potential offenders to abstain from doing such an act. Although committing delicts offenses or endangers public order established by regulations, the appliance of sanctions does not depend on the will of injured individuals. The paper analyses the system of sanctions that natural and legal persons, as the offenders of delicts, are sentenced to by competent courts. Author's subjects of attention are way, conditions, time duration and aim of all prescribed sanction in the law system of Republic of Serbia.

Key words: delict, offender, court, sanction, adjudication

1. Uopšte o pojmu i vrstama prekršajnih sankcija

Prekršajne sankcije (Jovašević, Miladinović Stefanović, 2017: 167-171) su zakonom određene mjere društvenog reagovanja protiv učinioca prekršaja koje primjenjuju državni organi u cilju zaštite društva, odnosno njegovih dobara i vrijednosti. One se javljaju kao prinudne mjere koje primjenjuje država kao predstavnik društva prema učiniocu prekršaja i predstavljaju reakciju protiv učinioca zbog izvršenja prekršaja kojim se nanosi šteta društvu, odnosno pojedincima ili pravnim licima (Mitrović, 2006: 67-81). Takva reakcija ima za cilj da spriječi učinioca da ubuduće nastavi sa vršenjem prekršaja, kao i da utiče na druge potencijalne učinioce da se uzdržavaju od vršenja takvih akata.

Sve prekršajne sankcije imaju više zajedničkih karakteristika (Jovašević, 2011: 671-673). To su: 1) primjena sankcija je vezana za postojanje prekršaja, 2) princip zakonitosti kao osnovni princip savremenog kaznenog prava znači da prekršajne sankcije moraju biti propisane u zakonu, 3) prekršajne sankcije mogu biti izrečene samo od strane nadležnog organa za vođenje prekršajnog postupka: prekršajnog suda, odnosno organa u zakonom određenom postupku koji omogućava da se sankcija saobrazi težini i okolnostima izvršenja djela, te ličnosti njegovog učinioca, 4) prekršajne sankcije imaju karakter prinude protiv učinioca prekršaja, 5) sve prekršajne sankcije imaju istu svrhu, a to je da građani poštuju pravni sistem i da se ubuduće ne čine prekršaje (član 5 Zakona o prekršajima⁴⁶¹ -ZOP).

Prekršajno pravo Republike Srbije predviđa više vrsta sankcija koje se mogu izreći učiniocima prekršaja. To su: 1) kazne, 2) kazneni poeni, 3) opomena, 4) zaštitne mjere i 5) vaspitne mjere (Ružić, 2009: 509-524).

⁴⁶¹ "Službeni glasnik Republike Srbije" broj 65/13.

2. Kazne

Kazna je osnovna i najznačajnija vrsta prekršajnih sankcija. Predviđena je za najveći broj prekršaja i predstavlja najčešće izricanu sankciju učiniocima prekršaja.

ZOP propisuje sljedeće kazne (Jovašević, 2004: 117-123): 1) kazna zatvora, 2) novčana kazna i 3) rad u javnom interesu (član 33 stav 1). Za jedan prekršaj može se alternativno ili kumulativno propisati i kazna zatvora i novčana kazna pri čemu se obje kazne mogu izreći zajedno. No, za pravno lice može se propisati samo novčana kazna (član 34 ZOP). Kazna zatvora se može propisati samo zakonom, dok se ostale dvije kazne mogu propisati zakonom, uredbom ili odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada ili skupštine grada Beograda. Pri tome se kazna zatvora može izreći uvijek samo kao glavna kazna, dok se ostale kazne mogu izreći i kao glavne i kao sporedne kazne (član 36 ZOP). Zakon je postavio i jedno ograničenje. Naime, ako je za jedan prekršaj propisana alternativno kazna zatvora i novčana kazna, tada se kazna zatvora može izreći samo u slučaju izvršenja prekršaja kojim su prouzrokovane teže posljedice ili za prekršaje koji ukazuju na veći stepen krivice učinioca.

3. Pojedine vrste kazni

U svim savremenim kaznenim sistemima kazna lišenja slobode zauzima centralno mjesto. Veliki broj prekršaja zapriječen je ovom kaznom. Ona pruža najšire mogućnosti da se ostvari svrha kažnjavanja. U prekršajnom pravu ova se kazna može propisati samo zakonom, i to kao samostalna kazna ili alternativno ili kumulativno sa novčanom kaznom. Kazna zatvora se može izreći u trajanju od jednog dana do 60 dana (član 37 ZOP). Ovu kaznu može da izrekne učiniocu prekršaja - fizičkom licu samo prekršajni sud. Pri tome je zakon isključio mogućnost izricanja ove kazne kada se kao učinilac prekršaja javi: 1) trudna žena posle navršena tri mjeseca trudnoće i 2) majka dok dijete ne navrši jednu godinu života, a ako je dijete mrtvo rođeno ili ako je umrlo poslije porođaja - dok ne prođe šest mjeseci od porođaja.

Rad u javnom interesu se sastoji u neplaćenom radu koji se vrši u korist društva, koji se ne obavlja pod prinudom, kojim se ne vrijeđa ljudsko dostojanstvo, niti se ostvaruje profit (član 38 ZOP). Ova kazna može da traje od 20 do 360 časova rada. Prilikom izricanja ove kazne, prekršajni sud će posebno uzeti u obzir dvije vrste okolnosti: 1) objektivne okolnosti koje se odnose na vrstu izvršenog prekršaja i 2) subjektivne okolnosti koje se odnose na uzrast, fizičku i radnu sposobnost, psihička svojstva, obrazovanje, sklonosti i druge posebne okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca prekršaja. Ako kažnjeno lice ne obavi dio ili sve časove izrečene kazne rada u javnom interesu, sud će ovu kaznu zamijeniti (obavezno) kaznom zatvora (supletorni zatvor) tako što će za svakih započetih osam časova rada u javnom interesu odrediti jedan dan zatvora.

Novčana kazna je imovinska kazna predviđena za sve učinioce prekršaja. Ovo je jedina kazna koja se može izreći pravnom licu. Propisana je alternativno ili kumulativno uz kaznu zatvora za najveći broj prekršaja. Ona se može propisati zakonom, uredbom ili odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada Beograda, odnosno skupštine grada. Novčana kazna se može propisati na dva načina: 1) u fiksnom (određenom) iznosu i 2) u srazmjeri, odnosno u procentu sa prouzrokovanom posljedicom prekršaja.

Zakonom ili uredbom se može propisati novčana kazna u sljedećim rasponima (član 39 ZOP): 1) od 5000 do 150.000 dinara za fizičko lice ili odgovorno lice u pravnom licu, 2) od 50.000 do 2.000.000

dinara za pravno lice i 3) od 10.000 do 500.000 dinara za preduzetnika. Odlukama skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada Beograda, odnosno skupštine grada mogu se propisati novčane kazne od minimalnog iznosa do polovine najvišeg iznosa propisanog raspona novčane kazne.

Izuzetno se novčana kazna može propisati u fiksnom iznosu za fizičko lice i odgovorno lice od 1.000 do 10.000 dinara, za preduzetnika od 5.000 do 50.000 dinara, a za pravno lice u iznosu od 10.000 do 100.000 dinara, odnosno u iznosu od 500 do 5.000 dinara za fizičko i odgovorno lice u pravnom licu i od 2.000 do 20.000 dinara za pravno lice i preduzetnika. Takođe, izuzetno od navedenih raspona, zakon je predvidio viši iznos opšteg maksimuma novčane kazne za prekršaje u oblasti javnih prihoda, javnog informisanja, carinskog, spoljnotrgovinskog i deviznog poslovanja, životne sredine, prometa roba i usluga i prometa hartijama od vrijednosti u srazmjeri sa visinom pričinjene štete ili neizvršene obaveze, vrijednosti robe ili druge stvari koja je predmet prekršaja, ali do dvadesetostrukog iznosa tih vrijednosti s tim da ne pređe petostruki iznos najvećih novčanih kazni koje se mogu izreći prema zakonu.

U presudi i prekršajnom nalogu se određuje i rok plaćanja novčane kazne. Taj rok ne može da bude duži od 15 dana od dana pravnosnažnosti presude, a ukoliko je žalba izjavljena od dana dostavljanja drugostepene presude, odnosno osam dana od dana uručenja prekršajnog naloga (član 40 ZOP). U opravdanim slučajevima sud može rješenjem da odobri isplatu novčane kazne u otplatama (ratama), ali je tada dužan da odredi način i rok plaćanja koji ne može da bude duži od šest meseci pod uslovom da su plaćeni troškovi postupka.

U slučaju da kažnjeno fizičko lice, preduzetnik ili odgovorno lice ne plati novčanu kaznu u cjelini ili djelimično u ostavljenom roku, sud je može zamijeniti kaznom zatvora (supletomi zatvor) tako da što se za svakih započelih 1.000 dinara novčane kazne određuje jedan dan zatvora, s tim što kazna zatvora ne može trajati kraće od jednog dana, ni duže od 60 dana (član 41 ZOP). Kod zamjene izrečene, a neplaćene novčane kazne, zakon predviđa jedno ograničenje. Naime, ako je za prekršaj kažnjenom licu bila izrečena i kazna zatvora i novčana kazna, tada zatvor kojim se zamjenjuje nenaplaćena novčana kazna i izrečena kazna zatvora ne mogu trajati duže od 90 dana. Ako sud ocijeni opravdanim, s obzirom na težinu učinjenog prekršaja, visinu neplaćene novčane kazne i imovinske mogućnosti osuđenog lica, može umjesto kazne zatvora, odrediti da se neplaćena novčana kazna zamjeni kaznom rada u javnom interesu s tim što osam časova rada zamjenjuje jedan dan zatvora, odnosno 1.000 dinara novčane kazne. U tom slučaju rad u javnom interesu ne može da traje duže od 360 časova.

Ako poslije odluke suda o zamjeni neplaćene novčane kazne kažnjeno fizičko lice isplati novčanu kaznu, kazna zatvora ili rad u javnom interesu neće se izvršiti. Ako je izvršenje kazne već započeto, a kažnjeno lice isplati ostatak izrečene novčane kazne, obustaviće se izvršenje kazne zatvora i rada u javnom interesu. Zamjena neplaćene novčane kazne kaznom zatvora se ne može odrediti za novčane kazne koje su izrečene maloljetnim licima i pravnim licima kao učinocima prekršaja.

Novouvedena vrsta prekršajne kazne predviđena u članu 48 ZOP nosi naziv kazneni poeni. To je specifična kazna koja se može propisati samo učiniocu prekršaja protiv bezbjednosti javnog saobraćaja na putevima (Smailhodžić, Pevilić, 2006: 56-71). Zakonom se za ove prekršaje mogu propisati kazneni poeni u rasponu od jednog do 25 poena. Ova kazna se izriče uz drugu prekršajnu sankciju: kaznu ili opomenu. Uz ovu kaznu se mogu izreći i dopunske obaveze u cilju edukacije vozača ili praćenja njegovog ponašanja u saobraćaju, s tim što vrste dopunskih obaveza i uslove za njihovo izricanje mora propisati poseban zakon da bi uopšte mogli biti izrečeni uz ovu prekršajnu kaznu. Kazneni poeni se mogu izreći vozaču koji u vrijeme izvršenja prekršaja posjeduje vozačku dozvolu koja je izdata u Republici Srbiji ili vozaču kome je

pravnosnažnom odlukom zabranjeno da upravlja motornim vozilom. Ako su za prekršaje u sticaju utvrđeni kazneni poeni, tada se izriču jedinstveni kazneni poeni koji odgovaraju zbiru svih pojedinačno utvrđenih kaznenih poena, ali koji ne može da bude veći od 25 poena (sistem kumulacije).

4. Odmjeravanje kazne učiniocu prekršaja

Odmjeravanje kazne je određivanje vrste i visine kazne koja se izriče učiniocu prekršaja. Kod odmjeravanja kazne moraju biti uzete u obzir sve okolnosti kako bi se učiniocu odredila takva kazna po vrsti i visini koja bi odgovarala težini učinjenog prekršaja i društvenoj štetnosti učinioca i sa kojom bi se najbolje mogla ostvariti svrha kažnjavanja (Šelih, 1986: 241-248). Zavisno od vrste organa koji vrši odmjeravanje kazne, razlikuju se: 1) zakonsko odmjeravanje kazne, 2) sudsko odmjeravanje kazne i 3) administrativno odmjeravanje kazne.

4.1. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Osnovni ili redovni način odmjeravanja kazne od strane prvostepenog organa za vođenje prekršajnog postupka jeste putem olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Naime, zakon predviđa da se učiniocu prekršaja kazna odmjerava u granicama koje su za taj prekršaj propisane pri čemu se moraju uzeti u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude veća (otežavajuće okolnosti) ili manja (olakšavajuće okolnosti), a naročito (član 42 ZOP): 1) težina i posljedice prekršaja, 2) okolnosti pod kojima je prekršaj učinjen, 3) stepen odgovornosti učinioca, 4) ranija osuđivanost učinioca, 5) lične prilike učinioca i 6) držanje učinioca poslije učinjenog prekršaja. Pri odmjeravanju novčane kazne uzima se takođe u obzir i imovinsko stanje učinioca. Sam je zakon odredio da se ne može uzeti kao otežavajuća okolnost ranije izrečena prekršajna sankcija učiniocu (povrat) ako je od dana pravnosnažnosti odluke do dana donošenja nove odluke proteklo više od četiri godine.

4.2. Ublažavanje kazne

Ublažavanje kazne je vanredan način odmjeravanja kazne putem ovlašćenja prekršajnog suda da može učiniocu prekršaja izreći kaznu ispod posebnog minimuma propisane kazne za učinjeno djelo do opšteg minimuma te vrste kazne ili pak da zamijeni propisanu kaznu blažom vrstom kazne (član 43 ZOP) (Stojanović, 1985: 57). Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti utiču na odmjeravanje kazne u granicama posebnog minimuma i maksimuma kazne određene zakonom ili drugim propisom za učinjeno djelo. Međutim, prekršaj može biti izvršen pod takvim olakšavajućim okolnostima kada nisu prouzrokovane teže posljedice, a pri tome postoje olakšavajuće okolnosti (najmanje dvije ili više) koje ukazuju da se i sa ublaženom kaznom prema učiniocu prekršaja može postići svrha kažnjavanja. U tom slučaju organ za prekršaje može izuzetno da ublaži propisanu kaznu i to tako da izrekne kaznu ispod najmanje mjere propisane kazne za prekršaj (posebni minimum), ali samo do opšteg minimuma te kazne, ali ne i ispod njega.

Prekršajni sud može učiniocu prekršaja ublažiti kaznu ako prilikom odmjeravanja kazne utvrdi: 1) da učinjeni prekršaj nije prouzrokovao teže posljedice, 2) da postoje olakšavajuće okolnosti (dvije ili više) i 3) ako ocjeni da utvrđene okolnosti koje ukazuju da se i blažom kaznom može postići svrha kažnjavanja. U slučaju da su ispunjeni navedeni uslovi, propisana kazna se može ublažiti tako što se može: 1) izreći kazna ispod najmanje mjere kazne koja je propisana za učinjeni prekršaj, ali ne ispod najmanje zakonske mjere te vrste kazne, 2) umjesto propisane kazne zatvora izreći novčana kazna ili kazna rada u javnom interesu, ali ne ispod najmanje zakonske mjere te vrste kazne i 3) umjesto propisane kazne zatvora i novčane kazne, izreći samo jednu od tih kazni.

Postoji više vrsta ublažavanja kazne. To su ublažavanje: 1) po mjeri i vrsti i 2) ograničeno i neograničeno ublažavanje kazne.

4.3. Posebni oblici odmjerenja kazne

U prekršajnom pravu postoji više posebnih oblika (načina) odmjerenja prekršajne kazne. Najznačajniji od njih je mogućnost oslobođenja od kazne učinioca prekršaja.

Oslobođenje od kazne odgovornog učinioca prekršaja predstavlja izuzetnu zakonsku mogućnost predviđenu u članu 44 ZOP. U donijetoj presudi prekršajni sud utvrđuje da je određeno lice u konkretnom slučaju izvršilo prekršaj predviđen u zakonu ili drugim propisima i da je odgovorno za učinjeno djelo, ali ga oslobađa od propisane kazne u potpunosti. To je fakultativno ovlaštenje suda koje se može primijeniti u u sljedećim slučajevima: 1) ako su ispunjeni zakonom propisani instituti: prekoračenje nužne odbrane (član 13 stav 3 ZOP) i prekoračenje krajnje nužde (član 14 stav 3 ZOP), 2) ako je učinjen prekršaj za koji je propisana novčana kazna, a učinilac poslije izvršenog prekršaja, a prije nego što je saznao da je da je okrivljen - otkloni posljedice djela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu prekršajem (član 44 stav 2 ZOP) i 3) ako je učinjen prekršaj iz nehata (kao oblika krivice) u slučaju da posljedice učinjenog prekršaja tako teško pogađaju učinioca da izricanje kazne u takvom slučaju ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja (član 44 stav 3 ZOP).

Drugi poseban oblik odmjerenja kazne u prekršajnom pravu je odmjerenje kazne za sticaj prekršaja. Kada učinilac sa jednom ili više radnji učini više prekršaja po kojima nije donijeta odluka prekršajnog organa, a postupak se vodi pred istim prekršajnim organom, prethodno će se za svaki od prekršaja utvrditi kazna, pa će se za sva ta djela izreći jedinstvena kazna. Za izricanje jedinstvene kazne za djela u sticaju važe posebna pravila o odmjerenju kazne (Spinelis, 2001: 67-69). Odmjerenje kazne za svako pojedinačno djelo vrši se po opštim pravilima, dok se odmjerenje jedinstvene kazne, tj. svođenje svih pojedinačnih u jedinstvenu kaznu vrši po posebnim pravilima. Teorija i zakonodavstvo poznaju tri osnovna sistema za odmjerenje kazne za djela u sticaju. To su: 1) sistem apsorpcije, 2) sistem asperacije i 3) sistem kumulacije.

Jedinstvena kazna za djela u sticaju (bez obzira da li se radi o idealnom ili realnom) se izriče po sljedećim pravilima (član 45 ZOP) (Okiljević, 1987: 761-768): 1) ako je za sve prekršaje u sticaju utvrđena kazna zatvora - kao jedinstvena kazna se izriče kazna zatvora s tim što ona ne može da bude veća od 90 dana, 2) ako je za sve prekršaje u sticaju utvrđena novčana kazna - kao jedinstvena kazna se izriče novčana kazna koja predstavlja zbir utvrđenih novčanih kazni s tim što ne može da pređe dvostruki iznos najveće mjere novčane kazne koja je predviđena zakonom, 3) ako je za sve prekršaje u sticaju utvrđena kazna rada u javnom interesu - kao jedinstvena kazna se izriče kazna rada u javnom interesu koja ne može da traje duže od 360 časova i 4) ako je za neke prekršaje u sticaju utvrđena kazna zatvora, a za druge prekršaje novčana kazna - kao jedinstvena kazna izriče se kumulativno i kazna zatvora i novčana kazna sa navedenim ograničenjima u pogledu visine.

I uračunavanje zadržavanja u izrečenu prekršajnu kaznu predstavlja poseban oblik odmjerenja kazne. Zadržavanje i bilo koje drugo na zakonu zasnovano lišenje slobode učinioca prekršaja nemaju karakter prekršajne kazne, niti druge prekršajne sankcije, ali se obavezno uračunavaju u izrečenu kaznu takvom licu. Drugi oblici lišenja slobode koji se uračunavaju u izrečenu kaznu jesu: dovođenje okrivljenog, vrijeme provedeno u zdravstvenoj ustanovi radi psihijatrijskog vještačenja ili radi liječenja, vrijeme provedeno u ustanovi za liječenje narkomana i alkoholičara ili kazna koju je učinilac izdržao za isto krivično djelo. Opšte je pravilo da se svako lišenje slobode, pa i zadržavanje koje je preduzeto na osnovu zakonskog ovlaštenja i u vezi sa izvršenjem prekršaja mora uračunati u kaznu ako ona bude izrečena za to djelo pri čemu mora da postoji identitet tuženog i presuđenog prekršaja (član

47 ZOP). Zadržavanje koje je trajalo duže od 12 a kraće od 24 časa računa se kao jedan dan zatvora, odnosno 1.000 dinara novčane kazne ili kao osam sati rada u javnom interesu.

5. Druge prekršajne sankcije

5.1. Opomena

Opomena je najblaža vrsta prekršajnih sankcija koja se izriče umesto propisane novčane kazne punoljetnom i odgovornom učiniocu osobito lakog prekršaja. Ona predstavlja prekor učiniocu prekršaja od strane društva zbog izvršenog djela i upozorenje da ubuduće ne krši norme javnog poretka i ne vrši prekršaje jer će za takvu djelatnost biti kažnjen (član 50 ZOP).

Za izricanje opomene potrebno je ispunjenje sljedećih uslova: 1) da je za prekršaj propisana samo novčana kazna jer se ona javlja kao supstitut (alternativa) ovoj vrsti prekršajne kazne, 2) da je prekršaj učinjen pod takvim okolnostima koje u znatnoj mjeri umanjuju odgovornost njegovog učinioca, 3) uvjerenje prekršajnog suda da se i primjenom opomene i bez izricanja kazne može očekivati od učinioca prekršaja da će se ubuduće kloniti vršenja prekršaja. Ovdje se radi o posebnom obliku stvarnog kajanja koje je takvog značaja da nije neophodno, opravdano i pravično takvog učinioca i kazniti propisanom kaznom budući da je otklonio sve štetne posljedice prekršaja i to prije nego što je prekršajni postupak okončan.

5.2. Zaštitne mjere

Zaštitne mere (Jovašević, Mitrović, Ikanović, 2017: 621-628) su posebna vrsta prekršajnih sankcija koje se mogu izreći svakom učiniocu prekršaja: odgovornom ili neodgovornom, punoljetnom ili maloljetnom licu, fizičkom ili pravnom licu. One se mogu propisati samo zakonom ili uredbom. Izriču se kao sporedna sankcija uz kaznu ili opomenu, s tim što se ove mjere mogu izreći čak i kada učiniocu prekršaja nije izrečena kazna ako je takva mogućnost predviđena.

Prekršajno pravo Republike Srbije predviđa sljedeće zaštitne mjere (član 52 ZOP) ž: 1) oduzimanje predmeta, 2) zabrana vršenja određenih djelatnosti, 3) zabrana pravnom licu da vrši određene djelatnosti, 4) zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove, 5) zabrana upravljanja motornim vozilom, 6) obavezno liječenje zavisnika od alkohola i psihoaktivnih supstanci, 7) obavezno psihijatrijsko liječenje, 8) zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mjestu izvršenja prekršaja, 9) zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama, 10) javno objavljivanje presude, 11) udaljenje stranaca sa teritorije Republike Srbije i 12) oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja. Zaštitne mjere: a) oduzimanje predmeta, b) obavezno liječenje zavisnika od alkohola i drugih psihoaktivnih supstanci, c) obavezno psihijatrijsko liječenje, d) zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mjestu izvršenja prekršaja i e) udaljenje stranca sa teritorije Republike Srbije mogu se izreći i kad nisu predviđene propisom kojim je određen prekršaj.

Oduzimanje predmeta je zaštitna mjera kojom se oduzimaju predmeti koji su upotrijebljeni ili su bili namenjeni za izvršenje prekršaja ili koji su nastali izvršenjem prekršaja (član 54 ZOP). Oduzimanjem predmeta se ne dira u pravo trećih lica na naknadu štete od učinioca (Tomanović, 2000: 87-106).

Zabrana vršenja određenih djelatnosti je zaštitna mjera koja se sastoji u privremenoj zabrani učiniocu prekršaja da vrši određenu privrednu ili drugu djelatnost za koju se izdaje dozvola nadležnog organa ili koja se upisuje u odgovarajući registar (član 55 ZOP). Ako propisom kojim se određuje prekršaj nisu posebno predviđeni uslovi za izricanje ove mere, ona se može izreći pod sljedećim alternativno određenim uslovima

: 1) ako je učinilac prekršaja svoju djelatnost zloupotrebio za izvršenje prekršaja ili 2) ako se opravdano može očekivati da bi dalje vršenje djelatnosti od strane takvog lica bilo opasno po život ili zdravlje ljudi ili druge zakonom zaštićene interese.

Zabrana pravnom licu da vrši određene djelatnosti se sastoji u zabrani proizvodnje određenih proizvoda ili vršenja određenih poslova u oblasti prometa robe, finansija i usluga ili u zabrani vršenja drugih određenih poslova (član 56 ZOP).

Zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove se sastoji u zabrani učiniocu prekršaja da vrši određene poslove koje je obavljao u vrijeme izvršenja prekršaja ili drugu rukovodeću dužnost u privrednom ili finansijskom poslovanju ili određenu vrstu poslova ili sve ili samo neke dužnosti vezane za raspolaganje, korišćenje, upravljanje ili rukovanje povjerenom imovinom (član 51 ZOP).

Zabrana upravljanja motornim vozilom je specifična zaštitna mjera koja se može izreći samo učiniocima određenih vrsta prekršaja (saobraćajnih prekršaja) (Smailhodžić, Pevilić, 2006: 56-71). Sastoji se u zabrani učiniocu da privremeno upravlja motornim vozilom određene vrste ili kategorije za u presudi navedeno vreme (član 58 ZOP) (Jovašević, 1998: 395-400).

Obavezno liječenje zavisnika od alkohola i psihoaktivnih supstanci je medicinska zaštitna mjera koja se može izreći licu koje je učinilo prekršaj usljed zavisnosti od stalne upotrebe alkohola ili psihoaktivnih supstanci ako postoji opasnost da će zbog te zavisnosti i dalje nastaviti da čini prekršaje (član 59 ZOP). Iako zakon ovu mjeru naziva "obavezno liječenje", ona se ipak fakultativno izriče po nahođenju prekršajnog suda.

Obavezno psihijatrijsko liječenje je novouvedena medicinska zaštitna mjera. Ona se obavezno izriče licu ako su ispunjeni sljedeći uslovi: 1) koje je izvršilo prekršaj u stanju neuračunljivosti, 2) ako sud utvrdi da postoji ozbiljna opasnost da učinilac ponovi prekršaj i 3) ako je radi otklanjanja opasnosti potrebno psihijatrijsko liječenje učinioca prekršaja (član 60 ZOP). To je jedina prekršajna sankcija koja se može samostalno izreći neuračunljivom učiniocu prekršaja.

Zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mjestu izvršenja prekršaja predstavlja zaštitnu mjeru koja se izriče radi sprječavanja učinioca da ponovi prekršaj ili da nastavi da ugrožava oštećenog (član 61 ZOP). Ova se mjera može izreći sa trajanjem do jedne godine, računajući od izvršnosti presude.

Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama se sastoji u obavezi učinioca prekršaja da se neposredno prije početka vremena održavanja određenih sportskih priredbi lično javi službenom licu u područnoj policijskoj upravi, odnosno policijskoj stanici na području na kome se učinilac prekršaja zatekao i da boravi u njihovim prostorijama u vrijeme održavanja sportske priredbe (član 63 ZOP). Primjena ove mjere je vezana za vršenje prekršaja protiv javnog reda i mira, posebno u vezi sa nasiljem i nedoličnim ponašanjem na sportskim priredbama (takmičenjima) (Tomić, 1985: 951-966). Pri izricanju mjere, sud određuje i vrijeme njenog trajanja koje može da iznosi od jedne do osam godina.

Javno objavljivanje presude sud izriče učiniocu prekršaja ako smatra da bi bilo korisno da se javnost upozna sa donijetom presudom, a naročito ako bi objavljivanje presude doprinijelo da se otkloni opasnost po život ili zdravlje ljudi ili da se zaštiti sigurnost prometa roba ili usluga ili privreda (član 64 ZOP). Presuda se može objaviti u roku najduže 30 dana od dana pravnosnažnosti presude. Troškovi objavljivanja presude padaju na teret kažnjenog lica.

Udaljenje stranca sa teritorije Republike Srbije je specifična zaštitna mjera s obzirom na svojstvo učinioca kome se izriče. Ona se može izreći prema strancu (licu koje ima strano državljanstvo ili licu bez državljanstva - apatridu) koji je učinio prekršaj zbog koga je nepoželjan njegov dalji boravak u zemlji (član 65 ZOP). Ova se mjera izriče u trajanju od šest meseci do pet godina, a trajanje mjere počinje od dana pravnosnažnosti presude s tim da se vrijeme provedeno u na izdržavanju kazne zatvora ne uračunava u vrijeme trajanja ove mjere.

Oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja je novouvedena zaštitna mjera kojom se oduzimaju životinje od vlasnika ili držaoca koji je oglašen odgovornim za prekršaj iz oblasti zaštite dobrobiti životinja radi sprječavanja učinioca da ponovi prekršaj, odnosno da na drugi način nastavi da ugrožava dobrobit životinja (član 66 ZOP). Sud koji je donio presudu određuje u skladu sa posebnim propisima da li će se oduzeta životinja predati nadležnom prihvatilištu za životinje ili zainteresovanoj organizaciji. Ova se mjera izriče u određenom trajanju koje može biti od jedne do tri godine - računajući od dana izvršnosti presude.

5.3. Vaspitne mjere

Prekršajno pravo predviđa dvije vrste vaspitnih mjera. To su (Jovašević, 2010: 67-81): 1) mjere upozorenja i usmjeravanja - ukor i posebne obaveze i 2) mjere pojačanog nadzora. Mjere upozorenja i usmjeravanja (član 74 ZOP) se izriču kada je takvim mjerama potrebno uticati na ličnost maloljetnika i njegovo ponašanje i kada su one dovoljne da se postigne svrha ovih mjera. Mjere pojačanog nadzora se izriču u slučaju kada za vaspitanje i razvoj maloljetnika treba preduzeti trajnije vaspitne mjere, uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć.

Ukor je najblaža vaspitna mjera koja se sastoji u prekoru koji prekršajni sud u ime društva upućuje maloljetnom učiniocu prekršaja kada nije potrebno prema njemu preduzeti trajnije vaspitne mjere, a naročito kada se iz njegovog odnosa prema učinjenom prekršaju i njegove spremnosti da ubuduće ne čini prekršaje može zaključiti da se izrečenom vaspitnom mjerom može postići svrha ove mjere (član 75 ZOP). To su slučajevi kada je maloljetnik prekršaj učinio iz lakomislenosti ili nepromišljenosti.

Posebne obaveze predstavljaju mjeru koju izriče sud ukoliko ocijeni da je odgovarajućim zahtjevima i zabranama potrebno uticati na maloljetnika i njegovo ponašanje (član 76 ZOP). U tom slučaju se maloljetniku može odrediti jedna ili više posebnih obaveza predviđenih zakonom: 1) da se izvini oštećenom, 2) da u okviru svojih mogućnosti popravi ili nadoknadi štetu koju je prouzrokovao, 3) da ne posjećuje određena mjesta i izbjegava društvo određenih lica koja na njega negativno utiču, 4) da se podvrgne odvikavanju i liječenju od zavisnosti od alkohola i drugih psihoaktivnih supstanci, 5) da se radi učenja ili provjere znanja saobraćajnih propisa uputi u nadležnu ustanovu za osposobljavanje vozača, 6) da se bez naknade uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove ekološkog, socijalnog ili lokalnog značaja i 7) da se uključi u rad sportskih i drugih sekcija u školi uz pedagoški nadzor nastavnika. Pri izricanju posebnih obaveza prekršajni sud određuje vrijeme njihovog trajanja koje ne može da bude duže od šest mjeseci pri čemu se ne smije ometati maloljetnikovo školovanje ili zaposlenje.

Pojačan nadzor je vaspitna mjera koja se izriče maloljetnom učiniocu prekršaja kada je potrebno da se prema njemu primjene trajnije mjere vaspitanja. Dvije su mjere pojačanog nadzora: a) pojačani nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca i b) pojačani nadzor organa starateljstva (član 77 ZOP).

5.4. Kažnjavanje maloljetnika

ZOP predviđa u strukturi maloljetničkih prekršajnih sankcija, pored vaspitnih mjera, i posebne vrste kazni - kaznu maloljetničkog zatvora (Đukić, Jovašević, 2010: 45-52). Ova se kazna može izreći samo ako su ispunjeni zakonom propisani uslovi (član 81 ZOP): 1) učinilac prekršaja mora da bude stariji maloljetnik, 2) maloljetni učinilac prekršaja u vrijeme izvršenja djela je prema svojoj duševnoj razvijenosti mogao da shvati značaj svoje radnje i da upravlja svojim postupcima, 3) da je sud došao do uvjerenja da se zbog težih posljedica prekršaja ili većeg stepena prekršajne odgovornosti ne bi bilo opravdano izricati vaspitnu mjeru.

5.5. Ostale prekršajnoppravne mjere

Oduzimanje imovinske koristi (Marjanović, 1998: 375) je posebna vrsta pravne posljedice koja nastupa odlukom prekršajnog suda kao posljedica nastala izvršenjem prekršaja. Sastoji se u oduzimanju od učinioca prekršaja novca, hartija od vrijednosti, predmeta od vrijednosti i svake druge imovinske koristi koja je pribavljena izvršenjem prekršaja (član 69 ZOP). Ako takvo oduzimanje nije moguće, učinilac će se obavezati da plati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi. Ako okrivljeni u određenom roku ne plati ovako utvrđeni novčani iznos, naplata se vrši prinudnim putem (na isti način kao i nenaplaćena novčana kazna za prekršaj). Kao osnovi gašenja prekršajnih sankcija smatraju se: 1) smrt učinioca prekršaja i 2) zastarjelost. U prekršajnom pravu nema mjesta primjeni amnestije i pomilovanja kao osnova za gašenje krivičnih sankcija. U teoriji se kao poseban osnov za gašenje prekršajne sankcije javlja nastupanje punoljetstva poslije donošenja odluke o izricanju vaspitne mjere u slučaju kada je učinilac prekršaja maloljetno lice, kada se obustavlja izrečena mjera (član 83 stav 2 ZOP). Zastarjelost pokretanja i vođenja prekršajnog postupka (abolicija) postoji kada se poslije isteka određenog vremena od izvršenja prekršaja ne može pokrenuti prekršajni postupak protiv njegovog učinioca. Vrijeme koje treba da prođe da bi nastupila zastarjelost - naziva se rok zastarjelosti. Taj rok zastarjelosti iznosi godinu dana, osim za prekršaje u oblasti carinskog, spoljnotrgovinskog, deviznog poslovanja, javnih prihoda i finansija, javnih nabavki, prometa robe i usluga, životne sredine, sprječavanja korupcije i vazdušnog saobraćaja gdje se posebnim zakonom može odrediti duži rok zastarjelosti, ali ne duže od pet godina (član 84 st. 4 i 5 ZOP). Apsolutna zastarjelost znači nemogućnost pokretanja i vođenja prekršajnog postupka protiv određenog lica za učinjeni prekršaj kada protekne određeno vrijeme poslije izvršenja prekršaja bez obzira na obustave i prekide zastarjelosti. Ona nastupa kada protekne dva puta onoliko vremena koliko se po zakonu traži za zastarjelost pokretanja i vođenja prekršajnog postupka. Na isti način i pod istim uslovima nastupa i zastarjelost pokretanja i vođenja postupka za izdavanje prekršajnog naloga (član 84 stav 8 ZOP).

6. Zaključak

Krivična djela, iako najteža i društveno najopasnija ponašanja kojima se krše pravni propisi i povrjeđuju ili ugrožavaju naročito značajna društvena dobra i vrijednosti, nisu i jedina vrsta kažnjivih djela (javnopravnih delikata). Pored njih, postoje, u znatno većoj mjeri i obimu, i prekršaji, kao kršenja pravila normi pravnog poretka i društvene discipline fizičkih i pravnih lica, za koja kao lakše oblike kaznenih delikata, sva savremena kaznena zakonodavstva predviđaju široku lepezu različitih prekršajnih sankcija.

Među prekršajnim sankcijama se po svom značaju, prirodi i karakteru izdvajaju kazne za fizička i pravna lica, odnosno preduzetnike, kod kojih postoji utvrđena prekršajna odgovornost, koje su propisane za učinioce pojedinih vrsta prekršaja u zakonima i podzakonskim aktima. Pored njih, postoje i druge, znatno brojnije i specifičnije prekršajne sankcije. Pored sankcija kao prinudnih mjera koje izriče sud učiniocu prekršaja u svakom konkretnom slučaju, prekršajno pravo poznaje i druge, „posebne“ prekršajnoppravne mjere koje nemaju karakter sankcije, iako i one imaju vanredno veliki značaj za izricanje, odnosno izvršenje sankcija.

LITERATURA

- [1] Bačić, F. (1964). *Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti u kažnjavanju u jugoslovenskom krivičnom pravu*. Beograd.
- [2] Đorđević, Đ. (2013). *Prekršajno pravo*. Beograd.
- [3] Đukić, B., Jovašević, D. (2010). *Kriminalitet maloljetnika i društvena reakcija u Republici Srpskoj*. Banja Luka.
- [4] Jovašević, D. (1998). *Mjera bezbjednosti zabrane upravljanja motornim vozilom kao faktor prevencije saobraćajnog kriminaliteta*. Novi Sad.
- [5] Jovašević, D. (2002). *Pojam i karakteristike kazne zatvora u jugoslovenskom pravu*. Niš.
- [6] Jovašević, D. (2004). *Zbirka zakona o prekršajima sa komentarom i praksom*. Beograd.
- [7] Jovašević, D. (2010). *Položaj maloljetnika u krivičnom pravu*. Niš.
- [8] Jovašević, D. (2011). *Leksikon krivičnog prava*. Beograd.
- [9] Jovašević, D. (2011). *Maloljetničko krivično pravo*. Niš.
- [10] Jovašević, D. (2012). *Prekršajno pravo*. Niš.
- [11] Jovašević, D. (2016). *Krivično pravo*. Beograd.
- [12] Jovašević, D., Miladinović, Stefanović, D. (2017). *Prekršajno pravo*. Niš.
- [13] Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2017). *Krivično pravo Republike Srpske*. Banja Luka.
- [14] Marjanović, Đ. (1998). *Makedonsko krivično pravo*. Skoplje.
- [15] Mitrović, Lj. (2006). *Komentar Zakona o prekršajima Republike Srpske*. Banja Luka.
- [16] Okiljević, O. (1987). *Realni sticaj prekršaja i sličnosti i razlike sa produženim prekršajem*. Beograd.
- [17] Ružić, G. (2009). *Sistem sankcija u starom i novom Zakonu o prekršajima*. Novi Sad.
- [18] Smailhodžić, A., Pevilić, V. (2006). *Prekršaji i kazne u Zakonu o bezbjednosti saobraćaja na putevima*. Banja Luka.
- [19] Spinelis, D. D. (2001). *Esseys on criminal sciences*. Athens.
- [20] Stojanović, S. (1985). *Ublažavanje kazne u SFRJ*. Beograd.
- [21] Simović, M. et al. (2015). *Maloljetničko krivično pravo*. Banja Luka.
- [22] Šelih, A. (1986). *Kaznena politika u oblasti prekršaja*. Beograd: Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo.
- [23] Tomašević, G. (1986). *Mjere sigurnosti u krivičnom pravu*. Zagreb.
- [24] Tomanović, M. (2000). *O nekim nespornostima oko primjene mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta*. Beograd.
- [25] Tomić, Z. (1985). *Prekršaji protiv javnog reda i mira sa elementima nasilja i njihovo razgraničenje od krivičnog djela nasilničkog ponašanja*. Beograd.

KORIŠTENJE TEORIJE EKSTREMA ZA PROCJENU TRŽIŠNOG RIZIKA

Prof. dr. Sead Rešić, email: sresic@hotmail.com

Prirodno matematički fakultet, Univerzitet u Tuzli

Husnija Bibuljica, email: h_bibuljica@hotmail.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Elvir Čajić, prof., email: ecajic86@gmail.com